

BAHR-I SİYAH EREĞLİSİ KÖMÜR HAVZASI VE ASAYİŞ (1918-1919)

Yrd.Doç.Dr.Günay ÇAĞLAR*

Bahr-ı siyah Ereğlisi, yani Karadeniz Ereğlisi, Bolu Mutasarrıflığı'nda Zonguldak ile komşu bir kaza merkezidir. Özel bir statü ile yönetilen geniş bir kömür havzasına sahiptir. II.Mahmud zamanında, Uzun Mehmet isimli terhis edilmiş bir asker tarafından bulunmuş olan karataş yani, kömürle birdenbire Osmanlı yakıt sanayinin en önemli merkezi haline gelmiştir.

Sanayi gelişmiş ve üretimi artmış XIX.yüzyıl Avrupa'sı, bunun ortaya çıkardığı birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Hem hammaddeye ve hem de pazara ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple, Avrupa Devletleri, kıta dışı faaliyetlere yönelmek zorunda kalmışlardır.

1699 Karlofça Antlaşması ile gerilemeye başlamış ve bu gidişi bir türlü durduramamış olan Osmanlı İmparatorluğu hammadde yönünden zengindi ve ulaşımı da kolaydı. Osmanlılar, 1838 ticaret antlaşması ile ekonomik ve siyasi bakımdan İngiltere'nin denetimi altına girmiştir. Böylece, 1849 yılında Galatalı Sarraflar aracılığıyla, Kastamonu'nun Bolu Sancağı'ndaki Zonguldak Kömür Havzası ile ilk ilgilenen devlet İngiltere olmuştur¹ Fakat, fazla bir varlık göstermeden Havza'dan çekilen ilk güç de o olmuştur²

Çok geçmeden, devletin bütün iç ve dış borçlarının tek elden ödenmesi fikri ile Düyûn-i Umûmiye İdaresi kurulmuş, böylece, Osmanlı İmparatorluğu ekonomik, siyasi ve malî bakımlardan Batı'nın kontrolü altına girmiştir. Bu arada, Ereğli Kömür Havzası'nın batılı güçlerin eline geçmesi için de, gerekli ortam doğmuştur. Nitekim, Zonguldak Kömür Havzası'nda üretilen kömürün % 40 oranında ihracı serbestleştiğinde, 1892 yılında Ereğli Şirket-i Osmaniyesi adı altında bir Fransız şirketi kurulmuştur³

1910'lu yıllardan itibaren yöreye Almanlar'ın el atması, özellikle Birinci Dünya Savaşı boyunca kömür havzasının yönetiminin bu devlete bırakılması, Ereğli Şirketi'nin aleyhine olmuştur. Fransızlar bu yöreden çekilmek zorunda kalmışlardır.

Ereğli Şirketi ve Kömür Havzası'nın idaresi Harp Kömür Merkezi adı altında kurulan, yöneticileri Alman olan bir komisyona bırakılmıştır⁴. Fakat, Almanlar'ın harpten yenik çıkacak olmaları, buradaki menfaatlerini de etkileyecektir. Bu durumdan İtilaf Devletleri karlı çıkacaklardır.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Karadeniz'de uygun şartlar oluştuğundan, Osmanlı Devleti'nin kömür ihtiyacının Ereğli Kömür Havzası üretiminden karşılanması, harp gemilerine gerekli özel kömürlerle, kok ve antrasit kömürleri hariç olmak üzere, Almanya'dan kömür ithal edilmemesi gereği ortaya

çıkıştır. İşte bu amaçla, harbin sonuna kadar faaliyette bulunması düşünülen, Ereğli Kömür Havzası'na ait etkili bir teşkilatın kurulması meselesi ortaya çıkmıştır. Bu konuda, Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Reisi ve Harbiye Nâzırı Enver tarafından 27.8.1918'de Harp Kömür Merkezi'ne gönderilen 5123 numaralı emirnameye uyulması gerekiyordu. Bu arada 30 Ocak 1918 tarihli emirle kurulmuş olan Zonguldak Harp Kömür Komisyonu kaldırıldı. 19.3.1918 tarih ve 1299 numaralı emirle kurulmuş olan Maden Askerî Komiserliği ise, vazifesine devam edecekti⁵. Harbiye Nezareti, 27.8.1918 tarih ve 5123 numaralı emirle Umûmî Harp Kömür Merkezi Müdüriyeti'ne Kilimli maden ocakları istisna olmak üzere, Ereğli Kömür Havzası'nda bulunan diğer maden ocaklarında kömür üretiminin artırılması imkanı ile hesaplar ve tevziatın muntazam surette yapılabilmesini sağlamak için, Harp Kömür Merkezi'nin selâhiyetini bildiriyordu⁶.

Savaşın kaderinin az çok belli olduğu ve sıkıntılı günlerin yaşandığı, 1918 yılı ortalarında, bütün ihtiyaca rağmen (Mart 1918 - Temmuz 1918 tarihleri arasında), halktan ve amele taburundan olan madencilerin bazılarının, firâda bulunmaları yüzünden, Hükûmet'in ihtiyacına yetecek miktarda kömür ihraç edilememiştir. Bu sebeple, Zonguldak Kaymakamı 29 Temmuz 1918'de polis ve jandarmanın dairelerine tebligatta bulunarak, ocak amelelerinin madenlere sevkinin sağlanabilmesi için yapılması gerekli olan işlemleri bildirmiştir⁷.

Osmanlı Ordusu'nun o sırada kömüre olan acil ihtiyacına karşı, Zonguldak kömür madenleriyle, Şirket-i Osmaniye ocaklarından ihraç edilmekte olan maden kömürünün 1918 yılı Temmuz sonuna kadar -5 ay zarfında- olan ihracatında azalma olmuştu. Bu durumu, Bolu Mutasarrıfı 26 Ağustos 1918 tarih ve 47 numaralı tahriratı ile Harbiye Nezâreti'ne arz etmiştir⁸.

Zonguldak Kaymakamı Ahmet Cevdet, Bolu Mutasarrıflığı'na gönderdiği 15 Ağustos 1918 tarih ve 219 numaralı bir yazı ile, ihracattaki bu azalmanın nedenlerini şu şekilde açıklıyordu:

1- Amelenin bazı olumsuz vasıfları, hastalıkları, itaatsizlikleri, devam-sızlıkları ve firarları.

2- Amele yevmiyelerinin düzenli olarak verilmemesi

3- Ameleye ekmekten başka yiyecek verilmemesi

4- Satınalma bedelinin azlığı bahanesiyle bazı madencilerin ihracatın artmasına gayret etmemesi⁹.

Mütarekenin imzalanacağına Ereğli havzasında duyulması üzerine, madenlerde çalışmak amacıyla tahsis edilen amele, askerî mükellefiyetlerinin son bulunduğu fikriyle ocağa gelmedikleri için, maden ocaklarında kömür çıkarmak için değil, tamirat için bile işçi kalmamış ve ihracat nerede ise durmuştur. Bu durum üzerine, Meclis-i Vükela kararıyla sözkonusu bölgeye gönderilen komisyonca tespit edilen, Meclis-i Vükela tarafından onaylanan birtakım kararlar, Ticaret ve Ziraat Nezâreti'nce 7 ekim 1918'de neşredilmiştir¹⁰. Aynı gün, sözkonusu kararların bir sureti Ticaret ve Ziraat Nazırından Dâhiliye Nezâretine gönderilmiştir¹¹.

İdare-i Umumiye-i Dahiliye Müdüriyeti, sözkonusu kararların suretlerini 12 Ekim 1918 'de Bolu Mutasarrıflığı'na göndererek, gerekli işlemlerin yerine getirilmesini istemiştir¹².

Ticaret ve Ziraat Nezâreti'nce 7 ekim 1918'de neşredilen kararlara rağmen, bunların uygulanmasında karşılaşılan zorluklardan en önemlisi, işçileri Ereğli havzasına celp etmektir. Mahalli makamların bir kısmı bu meselenin önemini kavradıkları halde, diğer kısmı ilgisiz kalmaktaydı. Amelenin ihracatı durduran davranışlarda bulunmasının başlıca sebepleri; yiyeceklerinin yetersizliği ve ücretlerinin özellikle Ereğli Şirket-i Osmaniyesi'nce azaltılmakta olmasıdır. Harbiye Nezâreti, bu konuda aldığı tedbirleri 4 Aralık 1918'de Dâhiliye Nezâretine bildirmiştir¹³.

Ereğli Kömür Havzası'nda üretilen kömürlerin nakillerinde de birtakım sıkıntılar yaşanmaktaydı. Sadrazam ve Harbiye Nazırı'nın Dâhiliye Nezâreti'ne gönderdiği 7.11.1918 tarih ve 6230 numaralı yazı ile; Ereğli havzasında üretilen kömürlerin % 60'ının resmi ihtiyaç için Harp Kömür Merkezi emrine alınıp, kalanının satışının hususi ihtiyaçlar için maden sahiplerinin isteğine bırakıldığının bildirilmesiyle devamla, "maden kömürlerinin son zamanlarda vesikasız nakilleri yüzünden birtakım karışıklıklar hâsıl olmakta ve bilnetice maden ocaklarında mübayaa olunacak kömür bulunamamakta olduğundan madenden Harb Kömür Merkezi'nin vesikasını hamil olmaksızın hiçbir vech ve suretle kömür nakliyatı yapılmaması ve muâmelât-ı rûsûmiyenin ifâsı sırasında rûsûmât memurlarınca vesikasının aranması ve ibraz edemeyenlerin kömürleri hakkında icâb-ı hâl ifâ edilmek üzere derhal Harb Kömür Merkezi'ne ma'lumat itası hususunun temini zımında icab edenlere tebligât-ı serîa ifâsı siyâkında tezkire-i senâveri terkim kılını" ¹⁴ deniliyordu.

Mondros Mütarekesi hükümlerine göre uygulanan terhis dolayısıyla, özellikle şimendifer ve vapurlarla nakliyatın tanzimi için, kömür ihracı, celbi ve tevzii muamelesinin bir makamdan idaresi zorunluluğu doğmuştu. Bu sebeple, bütün dairelerin ve makamların kömür ihtiyaçlarını Harp Kömür Merkezi'ne bildirmeleri istenilmiştir. Harp Kömür Merkezi, her türlü muamelelerinde Menzil Müfettiş-i Umumîliği'ne bağlanmıştır. Bu durum Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Reisi tarafından 8 Kasım 1918 tarih ve 7158 numaralı bir yazı ile Dâhiliye Nezâreti'ne bildirilmiştir¹⁵.

1919 yılı başlarında ise, maden kömürüne olan ihtiyaç ve bunun temin edilmesinde çekilen zorluklar dolayısıyla, Zonguldak'a uğrayan yabancı bandralı gemilere kömür verilmesi, Meclis-i Vükela kararıyla yasaklanmıştır. Bu durum, 22 Ocak 1919'da Sadrazam tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne bildirilmiştir¹⁶. Söz konusu karar Dâhiliye Nazır vekili İzzet Bey tarafından, 23 Ocak 1919 tarih ve 77 numaralı telgrafla Bolu Mutasarrıfı'na gönderilmiştir¹⁷.

Fakat, çok geçmeden Zonguldak'a uğrayan yabancı gemilerine kömür verilmemesi hakkındaki karardan, İtilâf Devletleri harp gemilerinin istisnası, Meclis-i Vükela'ca kabul edilecektir. Bu durum, 7 Nisan 1919'da Sadrazam tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne bildirilmiştir¹⁸. Meclis-i Vükela'nın bu kararı 10 Nisan 1919'da da Bolu Mutasarrıfı Ali Haydar Bey'e gönderilmiştir¹⁹.

Zonguldak ve havalisi sahip olduğu kömür yatakları dolayısıyla, daha önce değindiğimiz gibi, çok öncelerden beri, İtilâf Devletleri'nin ilgi alanına girmekteydi. Ayrıca, savaş gemileri için Zonguldak tam bir ikmal limanı statüsündeydi²⁰. Bundan başka, İstanbul-Ankara arasındaki bölgenin en kısa yolu Zonguldak ve havalisinden geçmekteydi. Bu yol, Zonguldak-Devrek veya Ereğli-Devrek ve Gerede üzerinden Ankara'ya ulaşıyordu²¹. Anadolu'nun deniz sınırlarına yapılacak işgaller, TBMM Hükümeti kuvvetlerinin önemli ikmal yollarının kesilmesine yol açabilecekti.

Bilindiği gibi 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasını müteakip, Anadolu İtilâf kuvvetlerince işgal edilmeye başlanmıştı. Fransızlar da güneydeki işgallerinin yanısıra, 8 Mart 1919'da Zonguldak'a asker çıkardılar. Kozlu'yu ele geçiren İtalyanlar Kömür Havzası'ndan kendilerine ait bir nüfuz bölgesi elde etmeyi başardılar.

İngilizler ise, Kilimli bölgesindeki kömür ocaklarını satın alarak Zonguldak'ta bir nüfuz bölgesine sahip oldular.

Bithynia ve Paphlogonia hayali içindeki Yunanlılar da yöreyle yakından ilgilenmişler, Fener Patrikhanesi'nin de yardımıyla, bölgede millî hareket aleyhindeki faaliyetleri organize etmeye çalışmışlardır.

Savaş yıllarında ve Mondros Mütarekesi'nden sonra doğan otorite boşluğu yüzünden, diğer bazı yerlerde olduğu gibi, Zonguldak ve havalisinde de yer yer ama hissedilir sayıda eşkiya türemiştir. Bunlar genelde orman içindeki köyleri basıp, halkı soyuyor, kadınları da dağa kaldırıyorlardı.

Bu eşkiya faaliyetlerine çok sayıda örnek vermek mümkündür.

Ocak 1919 başlarında, Bartın Hapishanesi'nden firar eden yirmi sekiz kişiye Abazalar'dan da iltihak eden eşkiyanın, yörede yaptıklarından bıkan Devrek ve Zonguldak'a bağlı çeşitli köylerin halkı, eşkiyayı telgrafla Dâhiliye Nezâreti'ne şikayet etmiştir. Dahiliye Nezâreti 25 Ocak 1919 tarihli bir şifre ile bu durumu Bolu Mutasarrıflığı'na bildirerek, bu konu hakkında etkili tedbirlerin alınarak, sorunun çözülmesini istemiştir²².

Daha sonra, bu eşkiyanın Devrek-Zonguldak yolu üzerinden un nakliyatı yapan bir kola taarruz ederek, para ve hayvanlarını gasp ettiklerini görüyoruz. Bu konu ile ilgili olarak Dâhiliye Nezâreti, Bolu Mutasarrıflığı'na 5 Mart 1919 tarihli bir şifre daha gönderecektir²³.

Ocak 1919 sonlarına doğru, Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen bir telgrafta, mahalli aşayişi tehdit eden eşkiyanın Devrek-Zonguldak yolunu keserek, gidip-gelen maden amelelerini rahatsız edip, kasaba ve köy ileri gelenlerinden fidye istedikleri belirtiliyordu. Dâhiliye Nezâreti de, 28 Ocak 1919 tarihli bir şifreli telgrafla söz konusu eşkiya faaliyetlerini Bolu Mutasarrıflığı'na bildirerek, gerekli tahkikatın yapılmasını istemiştir²⁴.

Çalışma konumuz olan yörenin asayişi ile menfaatleri gereği fazlasıyla alakadar olan İtilâf Devletleri, en ufak bir asayişsizliği bile Hükümet'e şikayet etmekteydiler. Nitekim, Dâhiliye Nazır Vekili'nin 2 Şubat 1919'da Bolu Mutasarrıflığı'na gönderdiği şifreli telgrafta; İtilâf Devletleri Büyük Komiserleri tarafından verilen tak-

rirde, Livâ civarında ve özellikle Zonguldak kazasında mahallî asayiş ile ilgili bir takım hadiselerin meydana gelmesinden şikayet edildiği belirtilerek, vakit geçirilmeksizin livânın asayişinin sağlanması isteniliyordu²⁵.

Dâhiliye Nezâreti'nin Bolu Mutasarrıflığı'na gönderdiği aynı konuyu içeren, telgrafların ardı arkası kesilmiyordu. Yine böyle bir telgrafta şöyle denilmekteydi:²⁶

“Dahiliye Nezâreti

Umûm Jandarma

Kumandanlığı

Şube Kısım

1 3

Aded-i hususî 2626

Aded-i umûmî 9

Bolu Mutasarrıflığı'na

C.30 Kanun-i sâni 335 şifreye:

Ora havalisinin ve ale'l-husus Zonguldak cihetinin asayişini pek ziyade muhtell olduğu haber verilmektedir. Bu hal müdâhalât-ı ecnebiyeyi intac edeceğinden huzur ve emniyetin temin ve iadesi için iktiza eden tedabir-i serianın ittihazına fevkalade gayret olunması

8 Şubat 335

Dâhiliye Nâzır Vekili”

Ülke genelinde olduğu gibi, Zonguldak civarında türeyen eskiye, umumî terhis dolayısıyla mahallî asayişini ihlâl etmekte olduğundan, kömür üretimine zarar vermemesi için, şekâvetin kaldırılması lüzumu, asayiş ve emniyetin sağlanarak, hiçbir vukuata yer vermeyip, kati tedbirlerin alınması, Dahiliye Nezâreti'nce Bolu Mutasarrıflığı'na gönderilen 24 Şubat 1919 tarihli yazı ile istenilmektedir²⁷.

Osmanlı Devleti'nin malûm sebeplerden bu yörenin asayişine verdiği önem dolayısıyla, alınan tedbirlerin başında bölgenin zabıtasını kuvvetlendirmek meselesi gelmektedir. Dâhiliye Nezâreti'nin Bolu Mutasarrıflığı'na gönderdiği 27 Şubat 1919 tarihli telgrafta, bu meselenin ne şekilde halledilmek istenildiğini görmekteyiz:²⁸

“Dahiliye Nezâreti

Umûm Jandarma

Kumandanlığı

Şube Kısım

1 1

Aded-i hususî 7121

Bolu Mutasarrıflığına.

C. 18 Şubat 35 telgrafa,

Umûm Jandarma Kumandanlığı'ndan tabur kumandanlığına tebliğ olunduğu üzere, memleketlerinde bulunan efrad-ı askeriyenin jandarmaya kayıtları ve fakat bu suretle tedarik olunacak efrad ile evvel emrde kömür istihsal olunan mahaller kuvve-i zabıtasının tezyidi ve asayişinin te'mini lâzım gelir.

27 Şubat 335

Dâhiliye Nazır Vekili”

(İmza)

Eşkiyanın amelelerin yolunu kesip, paralarını alması sebebiyle, kömür ocaklarında çalışan işçi sayısında büyük düşüş olmuştu. Yöredeki kuvvetler asayiş tesis etmekte yetersiz kaldığından, özellikle kömür amelesini korumak üzere, Gülcemal vapuruyla İstanbul'a gelen XXXII.Kafkas Piyade Alayı 7 Mart 1919'da Zonguldak'a sevk edilmiştir²⁹.

Gerçekten de Zonguldak civarında asayiş çok bozuktur. XXXII.Alay tüm yöreyi savunacak ve kontrol edecek güçte değildi. Bu yüzden, sözkonusu Alay, beklenen başarıyı sağlayamamıştır. Bu durum, eşkiyalık yapan bazı çetelerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır³⁰.

Yine Zonguldak ve havalisi asayişini bozan eşkiya üzerinde, kuvvetli bir tesir ile sözkonusu yörede Hükümet'in kudretini ve asayişin sağlanmasını temin amacıyla, Harbiye Nezâreti'nce V.Kolordu Kumandanı'na birtakım emirler verilmiştir. Dâhiliye Nezâreti 31 Mart 1919 tarihli şifre ile bu durumu Bolu Mutasarrıflığı'na bildirerek, gerek mahallî jandarma ve gerekse askerhi yardım kuvvetleriyle şekavetin kökünden kazınması ve mahallî asayişin temin edilmesini istemiştir³¹.

Yörede asayiş bir türlü sağlanamadığından, Ereğli ve yöresindeki kömür ocaklarında çalışan işçilerin sayısı azalmaya devam etmekte idi. Bu durum kömür üretimini olumsuz etkileyeceğinden, Nafia Nezâreti, Dâhiliye Nezâretine gönderdiği 2 Nisan 1919 tarih ve 329 numaralı telgrafla, bu konuda gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir³².

Bolu Mutasarrıfı Ali Haydar da, Dâhiliye Nezâreti'ne gönderdiği 8 Nisan 1919 tarih ve 481 numaralı telgrafta; -Mart ayı boyunca, Zonguldak maden ocaklarına gelen işçi sayısında biraz azalma olmuşsa da- ziraat mevsiminde olunmasına rağmen, Mart sonlarına doğru kömür üretiminin dokuz yüz tona çıkarılmış olduğunu, Nisan'da da kömür üretiminin istenilenden aşağı olmaması için gayret gösterildiğini bildirmekteydi³³.

Asayişin sağlanması yolunda, Hükümet elinden geleni yapmaya çalışıyordu. Nitekim, Ereğli havalisinde bazı çetelerin Hristiyan halkın özellikle Rumlar'ın mallarını gasp ettikleri haber alındığında, Dâhiliye Nezâreti, Bolu Mutasarrıflığı'na gönderdiği 28 Ekim 1919 tarihli bir telgrafla, derhal tahkikat yapılarak, gerçek durumun çabuk bir şekilde bildirilmesi isteniliyordu³⁴.

İtalya sermayedarlarının büyük ölçüde ilgili buldukları Ereğli Kömür Şirketi'nin imtiyaz sahası olan Kozlu, Kandilli, Alacaagzı ocakları havalisinde asayişsizlik olduğu, eşkiya çetelerinin amele ve fen heyetini rahatsız ettikleri ve geçenlerde amelenin haftalık ücretlerinin ellerinden alındığı, bu yüzden kömür ihracatının azaldığı, eşkiyanın tenkili, huzur ve emniyetin iadesi konusunda ciddi tedbirler alınması gerektiği İtalya Fevkalade Komiserliği'nce önemle isteniliyordu. İtilâf Devletleri'nin mütareke hükümlerini asayiş az çok muhtel olan mahaller hakkında dahi tatbik etmekte olmalarına nazaran, söz konusu bölgedeki asayişsizliğin devamının yeni bir işgale sebep olabileceğini düşünen Dahiliye Nezâreti, 13 Kasım 1919'da Bolu Mutasarrıflığına gönderdiği şifreli bir telgrafla, bu konuda etkili tedbirlerin alınmasıyla, asayişin sağlanmasını istiyordu³⁵.

Zonguldak ve havalisi asayışı yine pek bozuk bir halde bulunuyor, köylerin basılması, yolların kesilmesi ve denizlerde korsanlık gibi faaliyetlerin ortaya çıkması ve oradaki maden ocaklarıyla ilgilenen Fransızlar'ın en ufak bir olaya bile büyük önem verdikleri, asayişin sağlanması için gerekli tedbirlerin sağlanmaması halinde ise, olumsuz sonuçlarla karşılaşılacağı düşünülmüştü.

Yine Ereğli ve civarı, asayiş de yolunda olmayıp, Fransız ve İtalyan sermayedarlarının oralardaki madenlerle ilgileri dolayısıyla, özellikle öneme sahip olan bu iki kazada emniyet ve asayiş hızlı bir şekilde sağlanamazsa, oraların işgali gibi, devleti zor bir duruma sokacak bir halin ortaya çıkması ihtimal dahilinde görüldüğünden, her iki kazada da asayişin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması için, Dâhiliye Nezâreti Bolu Mutasarrıflığı'na 17 Kasım 1919 tarih ve 8423 numaralı bir telgraf gönderiyordu³⁶.

Yukarıdaki konuları içeren, meselelerin sayısı hiçte az değildi. Nitekim, 1919 yılı Ekim ayının üçüncü günü Rize'den gelen onsekiz kişi Ereğli bausında Alaplı köyü yakınlarında karaya çıkarak tecavüzlerde bulunmuşlardı. Mütareke hükümlerine göre Osmanlı Hükümeti'nin sorumluluğunda olan bu gibi hadiselerin tekrarlanmaması için, sahillerin gerektiği gibi korunmasının, İngiltere Fevkalade Komiserliği'nce istendiği Hariciye Nezareti tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne bildirilmiştir. Dahiliye Nezareti bu durumu 20 Kasım 1919 tarihli şifreli bir telgrafla Bolu Mutasarrıflığı'na bildirerek, gerekli tedbirlerin alınıp, sözkonusu şahısların ele geçirilmesini istemişti³⁷.

Kürt Ali Çetesi de Ereğli-Zonguldak-Kandilli arasında faaliyette bulunan çetelerden biriydi³⁸.

Kozlu'da İtalyan vatandaşı iki kişi 3 Aralık 1919'da bu çete tarafından alıkonularak, biri cebindeki parası alındıktan sonra serbest bırakılıp, diğeri ise dağa kaldırılmıştı. Bu durum, Zonguldak'taki İtalyan memurlar tarafından İtalyan Fevkalade Komiserliğine bildirilmişti. Dâhiliye Nazırı, Bolu Mutasarrıflığı'na gönderdiği 7 Aralık 1919 tarih ve 8603 numaralı şifreli telgrafla; sözkonusu durumun araştırılarak, dağa kaldırılan kişi eğer indirilmemişse, her türlü tedbirin alınarak, kurtarılması ve suçluların yakalanmasını istiyordu³⁹.

Diğer taraftan, bu durumu öğrenen Mustafa Kemal Paşa da 7.12.1919 tarihinde Bolu Mutasarrıfı Ali Haydar Bey'e bir telgraf göndererek, sözü edilen kişinin kurtarılmasını istedi. Sonuçta, İtalyan mühendis serbest bırakılmıştır⁴⁰.

1919 yılı sonlarına gelindiğinde, yörede asayiş meselesinde pek fazla bir değişiklik olmadığını görmekteyiz. Nitekim, Dâhiliye Nezareti'nin Bolu Mutasarrıflığı'na gönderdiği 17 Aralık 1919 tarihli şifreli telgrafta; son günlerde Karadeniz'de Laz çetelerinin sahil mevkillerine tecavüzleri, bu tür hareketlerin mütareke hükümlerine ters olduğu İngiliz mümessillerinin müracaatta bulunmaları gözönünde bulundurulurak, alınan tedbirler bildiriliyor ve asayişin muhafazasına dikkat edilmesi isteniliyordu⁴¹.

Yine Dâhiliye Nezâreti'nden Bolu Mutasarrıflığı'na gönderilen 18 Aralık 1919 tarihli şifreli bir telgrafta da, Zonguldak ve havalisinde birtakım eşkiya olayları

olduğu, bu olayların ocaklarda bulunan idare memurlarını görevlerini bırakmaya sevk ettiği gibi, madencilerin de ocaklara gidemeyeceklerini açıkladıkları, bu durumun kömür ihracatını azaltacağıının Zonguldak kömür komisyonunun aracılığıyla Bahriye Nezareti'nden bildirildiği, gerekli tedbirlerin bir an evvel alınarak, eşkiyanın yakalanması ve âsâyişin sağlanması isteniliyordu⁴².

Çete mensuplarının çoğunluğunu asker kaçakları oluşturuyordu. Ancak, takip müfrezelerinin günlerce süren takipleri sonunda, eşkiyanın büyük çoğunluğu yakalanabilecektir⁴³.

Eşkiya faaliyetlerinin önlenmesinde hiç şüphesiz, I.Dönem Kastamonu İstiklâl Mahkemesi'nce verilen kararların etkisi büyüktür. Mahkeme, yetki alanı içinde bulunan yerlerde, asker kaçaklarının cepheye gönderilmesi ve asayişin sağlanması hususunda çok başarılı olmuştur⁴⁴.

Ülkemizde refah içinde yaşayan Rum ve Ermeniler işgallerin başlamasıyla birlikte, Türk devleti ve milleti aleyhinde çalışmaya başladılar.

Nitekim, 8 Mart 1919'da Zonguldak'a 400 Fransız askerinin gönderilmesi üzerine, azınlıklar bu bölgede de taşkınlıklar yapmaya başladılar. Hatta Rumlar Ereğli işgalinde düşmanla birlikte hareket edip, Kuvây-ı Milliye'ye karşı silâh kullanacaklardı⁴⁵.

Ayrıca, Fener Patrikhanesi, yörenin asayişini bozmak gayesiyle, İstanbul'dan Zonguldak'a, bazı kişiler göndermiştir. Nitekim, Haziran 1919'da özel görevle Rum Patrikhanesi tarafından Zonguldak'a gönderilen, iki papazın halka memleketin asayişini ile ilgili bazı tebligatta bulunmaları ihtimali yüksek bulunduğundan, hareketleri kontrol altına alınmıştır⁴⁶.

Bu durum Dâhiliye Nezâreti Kalem-i Mahsûs Müdiriyesi'nden, Bolu Mutasarrıflığı'na gönderilen 24 Haziran 1919 tarihli bir şifre ile bildirilmiştir⁴⁷.

Azınlıkların bu faaliyetlerine, Askerî Polis, Tetkik Heyeti, İstihbarat Personeli ve yurtsever halkın yardımı ile karşı konulmuş ve bunda da başarılı olunmuştur.

İtilaf Devletleri Mondros Mütarekesi hükümlerine ayrıklı olarak kömür işlerine de el atmışlardı. Meydana getirdikleri komisyon kömürlerin havza dışına çıkarılmasında tek yetkili merci durumundaydı⁴⁸. Bu sebeple, Milli Mücadelenin başlarında, Türk denizcileri ihtiyaç duyulan kömürü almakta sıkıntı çekmekteydiler. TBMM.'nin 15.8.1920 tarihli oturumunda görüşülen, "Maden Kömürlerinden Alınacak İhracat Resmi Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesiyle, İtilâf Devletleri'nin istedikleri gibi kömür havzasından istifade etmelerine imkan veren bütün mevzuat yürürlükten kaldırılıyordu⁴⁹

DİPNOTLAR :

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

3 Vedat Eldem, Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadî Şartları Hakkında Bir Tetkik, Ankara 1970, s.208.

4 Ahmet Naim, Zonguldak Havzası Uzun Memet'ten Bugüne Kadar, İstanbul 1934, s. 67-68.

- 5 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.i.UM., E-50/4-1.
- 6 BOA, DH.İ.UM., E-50/ 4-2.
- 7 BOA, DH.İ.UM., E-50/4-3.
- 8 BOA, DH.İ.UM., E-50/4-4.
- 9 BOA, DH.İ.UM., E-50/4-5
- 10 BOA, DH.İ.UM., E-50/4-6.
- 11 BOA, DH.İ.UM., E-50/4-7.
- 12 BOA, DH.İ.UM., E-50/4-8.
- 13 BOA, DH.İ.UM., E-50/4-9.
- 14 BOA, DH. İ. UM., E-50/4-10.
- 15 BOA, DH. İ. UM., E-50/4-11.
- 16 BOA, DH. İ. UM., E-50/108-1.
- 17 BOA, DH. İ. UM., E-50/108-2.
- 18 BOA, DH. İ. UM., E-50/108-3.
- 19 BOA, DH. İ. UM., E-50/108-4.
- 20 Bige Yavuz, Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk Fransız İlişkileri, Fransız Arşiv Belgeleri Açısından (1919-1922), Ankara 1994, s.97.
- 21 T.B.M.M. Z.C. X, s. 426.
- 22 BOA, DH-ŞFR, 95/232.
- 23 BOA, DH-ŞFR, 97/47.
- 24 BOA, DH-ŞFR, 95/267.
- 25 BOA, DH-ŞFR, 96/35.
- 26 BOA, DH-ŞFR, 96/101.
- 27 BOA, DH-ŞFR, 96/301. Bkz. Ek.I.
- 28 BOA, DH-ŞFR, 96-331.
- 29 BOA, DH-ŞFR, 97/59.
- 30 Sarıkoyuncu, a.g.e., s.222.
- 31 BOA, DH-ŞFR, 97/361.
- 32 BOA, DH-İ.UM., E-50/65-1
- 33 BOA, DH.İ.UM., E-50/65-2.
- 34 BOA, DH-ŞFR, 104/98.
- 35 BOA, DH-ŞFR, 104/211.
- 36 BOA, DH-ŞFR, 104-245. Bkz. Ek.II.
- 37 BOA, DH-ŞFR, 104/261. Bkz. Ek.III.
- 38 Nurettin Peker, Öl, Esir Olma. İstiklâl Savaşında Ereğli Alemdar Gemisinin Kahramanlığı ve Siyasî Neticeleri, İstanbul 1966, s.134.
- 39 BOA, DH-ŞFR, 105/58.
- 40 Sarıkoyuncu, a.g.e., S.237.
- 41 BOA, DH-ŞFR, 105/129. Bkz. Ek. IV.
- 42 BOA, DH-ŞFR, 105/130. Bkz. Ek.V.
- 43 Peker, a.g.e., s.134-35.
- 44 Ergün Aybars, İstiklâl Mahkemeleri I-II, (1920-1927), İzmir 1988, s.88.
- 45 Ereğli'deki Rumlar işgal sırasında Fransızlar'a yardımcı oldukları için bölge dışına ikamete mecbur edilmişlerdir. Bkz. TBMM ZC XX, s.73.
- 46 BOA, DH-KMS, 49-2/37-1.
- 47 BOA, DH-KMS, 49-2/37-3.
- 48 TBMM ZC III, 213-215.
- 49 Düstur (Üçüncü Tertip) I, s.45, Kanun No: 57.

